

MIÉRT ÍRÓDOTT E KÖNYV?

E könyv címének olvastán a modernebb életelvű és -vitelű olvasónak föltehetően szúrósabbá válik a tekintete: ma, alig másfél évtizeddel a XXI. század előtt, a számítógépes forradalom világhódító útjának teljében mit akar itt valaki rontókkal, táltosokkal, s főleg mit a babonákkal, hisz köznapjainkat (meg ünnepeinket is — ezt már mi tesszük hozzá) nem ilyesmik határozzák meg; régen mögöttünk vannak azok az idők, amikor vajákosok, halottlátók meg hozzájuk hasonlók befolyásolták a tudással és felvilágosultsággal kevésbé felfegyverkezett közönséges halandót. Hisz mindez már a múlté. A mai nagymamák is a tévét bámulják, sőt egyesek közülük oly vérmes labdarúgó szurkolók, hogy biztatás dolgában még a férfiakon is tútesznek. Van-e bármi létjogosultsága, annak, hogy ilyesmivel fertőzzük — mintegy tudomást sem véve felvilágosult századunkról — az olvasót, amikor ehelyett — mondjuk — élvezetes könyvet lehetne írni a többtermelésről, a sátoztáborozás előnyeiről, a kerékpározás egészséges voltáról stb.

Hát igen — mondhatná erre a néprajzkutató, aiki hozzáedződött már ahhoz, hogy mesterségének említésekor és munkálkodásának bemutatásakor jóindulatúan elnéző mosolyokkal találkozik; ez érthetőbb nyelvre lefordítva körülbelül azt jelenti: no persze, ilyesmivel is kell foglalkoznia valakinek. Egyszóval: elég komolytalan foglalkozásnak tűnik sokaknak szemében, ha valaki azzal tölti idejét, hogy az öregség nehéz szagával átítatott falú, bútorú házacskákban az ott élő öregeket faggatja, amit tőlük hall, leírja, s mind-
ezt komolyan is veszi.

Az előbbieken érzékeltetett szkepszissel tehát számolni kell, tenyészik körünkben, bár szüntelen ezt tapasztalhatjuk,

hogy a babonaszóban nem hívó felvilágosult polgárok — köztük nem is utolsó helyen az értelmiségi középréteg hölgytagjai — ennek ellenére rendszeres olvasói a női lapok horoszkóp rovatának, kávézacsból jósolnak egymásnak, nem fordulnak vissza, ha már egyszer elindultak onnan hazulról, lekopogják az asztal lapja alatt, ha valami jót emlegetnek, nyakukban ott viselik a kauriból (kagylófajta) készített ékszert, s táskájukban ott van a kabalababa. Mindez része a mindennapok rituáléinak, más is így csinálja, aminthogy a női felöltőn a begombolás jobbról balra, a férfifelöltőn pedig éppen balról jobbra szokásos. A példákat tovább sorolhatnánk, mintegy azt érzékeltetve, hogy napjainkra éles határvonal alakult ki a babona, illetőleg a babonásnak ítélt jelenségek elbírálása kapcsán. Amit környezetünk tagjai a kávézacsból kiolvásnak, az csupán szórakozás, a háttérben azonban ott munkál a lélektani alternatíva: lehet, hogy igaz lesz, óvatosnak kell lenni, hisz úgymint minden kiszámíthatatlan. Éppen a múltkorjában mesélte el az egyik kollégánóm, hogy minden úgy lett, ahogy megálmodta. Meg a kávé alján is ott látszott az új, hosszú hajú fiú. Amit viszont a bősöknyás, piacozó kofa, esetleg a falusi rokon mesélt a hazajáró lélekről, meg arról, hogy a falban ott ketyeg a fehér kígyó, s a dédapa szerint még aranykorona is van a fején, az mese, kitalálás, képtelenség: egyszerűen: babona.

Íme kézenfekvő kétlakosságunk apró jelei: a magunk szokásai és megszokásai természetesek, tartjuk magunkat hozzájuk, úgy véljük, nem vagyunk kevésbé századunk gyermekei, ha naponta jóslatunk magunknak török kávénk üledékéből, észre sem vesszük, hogy egyre inkább ugyanazon személy által, akinek legnagyobb sikere van szűkebb közösségünkben, hisz számos dolgot eltalált már, s mindenkinek az a véleménye róla, hogy született jó. S megszoktuk azt is, hogy a kávéscsésze felfordítása előtt az alján maradt üledéket balról jobbra rázogattva lötyköljük, s a felfordítás után tenyerünk élével a kereszt jelét írjuk rá — képtelen persze. Mert csak így lehet érvénye annak — hisszük —, amit a kávéjóslásban tündöklő, egyébként szintén a körünkbe tartozó kollégánóm mondani fog. Mások meg éppen arra

esküsznek, hogy a rázogatás iránya egyáltalán nem lényeges, az viszont igen, hogy a jóslató önmaga felé fordítva borítsa le a csészét, s ne egyszer, hanem háromszor írja rá a tenyere élével a kereszt jelét. (Nem egyszer, de főleg kétszer nem, mert akkor a jóslás „nem érvényes”!) S a képletes keresztírás csak jobb kézzel végezhető.

Ha viszont lakodalomban mulatozva arról hallunk, hogy a menyasszony lépett ki először a templomból vagy a házasságkötő teremből az esküvő után, hogy ő hordja a kalapot a majdani házáséletben, s arról, amit a falusi rokon nagylányka mondott el bizalmasan, hogy ő bizony — a szüle nyomatékos meghagyására — fordítva húzta föl alsóneműjét, mielőtt a városba indult volna, s nem néz olyavalakinek a szemébe, akinek össze van nőve a szemöldöke, akkor rögtön a babona jut eszünkbe — legalábbis sokunknak. Az meg már sokak számára teljes képtelenség, hogy a szüle bal kézzel vet háromszor keresztet magára, ha déli harangszókor ki kell lépnie a küszöbön. S ha nem nagyon muszáj, inkább ki se lép.

Pedig — anélkül, hogy már ebben a bevezetőben értelmezni próbálnánk az elmondott néhány jelenséget — nem lehet nem észrevennünk, hogy az egymással felelő két „példatárban” voltaképpen azonos vagy megközelítően azonos jellegű motívumok bukkannak fel, szinte következetesen, az eltérés csupán az, hogy a két példatár darabjait — szándékosan — nem azonos közegből idéztük. Az egyik közeg az, ahol napjaink korszerű életfelfogású, felvilágosult embere él, a másik pedig a falu vagy kisváros, ahol a népi hiedelemvilág jelenségei és a mindennapok befolyásoló tényezői ma is hatnak.

Akkor hát miért tartják sokan úgy, hogy a másik közeg hagyományai a babonák? Az azonban, amit magunk művelünk, amire magunk figyelünk oda, s lényünk mélyén — ha némi fönttartással is — hiszünk benne, az nem az. Ezek azok a kérdések, amelyekre ennek a könyvnek a lapjain el szeretnénk töprengeni, mégpedig úgy, hogy az olvasó közben megismerjen számos olyan jelenséget, ame-

lyet eddig babonának minősített, vagy egyszerűen legyintett rá, s képtelen kitalálásként számolt vele.

A továbbiakban arra is kísérletet fogunk tenni, hogy a kérdés terminológiai vonatkozásaiban is elmélyedjünk. Mégpedig azért, mert — miként e munka alcíme is jelzi — a témakört hiedelemként és babonaként is feltüntettük. Korántsem arról van szó, hogy e két megnevezés szinonima; akkor ugyanis a pleonazmus hibájába estünk volna. A cím ez is lehetett volna: „kalauz a néphit világához”. Mégsem ez lett, annál az egyszerű oknál fogva, mert nem akartunk e könyv alcímében félreérthető terminológiával szolgálni. A *néphit* szóösszetétel ugyanis a szkeptikusok fülében esetleg olyan kicsengésű lehet, amit mindenképpen elkerülni igyekeztünk. Nem a nép vallásos életéről lesz szó ugyanis ebben a könyvben. A megfelelő fejezetben alkalmuk lesz arra, hogy ezt a terminust — a néphitet — is megvilágítsuk, itt mindössze azt jelezzük, hogy a néphit bizonyos értelemben összefoglaló jelentésű; ma inkább népi hiedelemvilágnak mondjuk. A nép vallásos élete, egészében tekintve, folklorisztikai szempontból is fontos és tanulságos, ezt a legfrissebb kutatások is igazolják. A népi vallásosság jelenségei ugyanis élénk kölcsönhatásban voltak s vannak ma is a népi hiedelemvilág egészével. Gondoljunk csak a szűkebb hazánkban ismert búcsújáró vagy „szent helyekre”, ahol napjainkban is számottevő hívő tömegeket mozgat meg az a jámbor vallásossággal átszőtt népi hiedelemvilág, amely a tételes vallás népi szintre lekoptatott dogmarendszerét társítja az egyetemes emberi és sajátosan etnikus meghatározottságú képzetekhez, jelenségekhez. Mindez azonban elsősorban a szakrális néprajz tárgya, könyvünk szempontjából nem elsődleges.

Ebben a könyvben a népi hiedelemvilág kérdéseit nem csupán általánosítva, hanem földrajzi és etnikai tekintetben behatárolva szeretnénk áttekinteni. Kísérletünk ugyanis arra irányul, hogy a jugoszláviai magyarság népi hiedelemvilágának metszetét adjuk, azon a szinten, amelyen kutatottságának és feldolgozottságának mai állapota számunkra lehetővé teszi. Metszetről beszélünk, ami arra utal, hogy

könyvünk tárgybeli teljességre nem tarthat igényt; egyrészt, mert elsősorban tájékozódni kívánó közönségnek szánt sorozatban jelenik meg, másrészt pedig, mert a kizárólag szakmai igényű összefoglalás megírásának feltételei nem adóttak még a jugoszláviai magyar néprajztudományban, de talán az egyetemes magyar néprajztudományban sem.

Az tehát a kérdés, hogy az olvasónak mit kell „népi” hiedelemvilágon értenie, illetőleg mi is az a nép, amelynek hiedelmeit, babonáit ez a könyv vázlatosan át szeretné tekinteni? A kérdés — mint látni fogjuk — nem is olyan egyszerű. Magunk a nép fogalmát a jelen esetben a köznép fogalommal azonos jelentésben fogjuk használni, mégpedig úgy, hogy ez a köznép az adott etnikum elsődlegesen hagyományörző rétegét, csoportjait foglalja magába. Ez azt jelenti, hogy a jugoszláviai magyarság népi hiedelemvilágának bemutatásakor azokat a jelenségeket vesszük figyelembe, amelyek a földművelő-állattartó közösségek körében hagyományozódtak, illetőleg azoknak a rétegeknek a körében, amelyek ezeket az „ősfoglalkozásokat” űző rétegeket még közel tudhatják magukhoz, akár a leszármazás, akár a huzamos együttélés okán.

A hagyományos népi hiedelmek és a modern hiedelmek ilyenén való szétválasztása esetleg indokolatlannak tűnhet egyesek szemében, sőt olyan vélemény is elképzelhető, amely szerint a kettő tulajdonképpen nem is tartozik azonos körbe. Lássuk ezért a hiedelmek e két rétegét valamivel közelebbről is.

Először is az eredeti értelemben vett népi hiedelmek, tehát a régi hiedelmek, az adott etnikum közös kincsét alkotják, s elválaszthatatlan részét képezik művelődéstörténetének. Szinte nem is lehet egy nép történetéről beszélni anélkül, hogy annak keretében ne essék szó az eseménytörténet mellett a népi hiedelemvilág által is befolyásolt művelődéstörténeti jelenségekről. Az európai — köztük a magyar — boszorkányüldözésről lehet például beszélni egyháztörténeti, gazdaságtörténeti, politikai szempontból (lásd például a Bethlen Gábor fejedelem által kezdeményezett koncepciós boszorkánypereket), de mindenképpen

egysíkú marad a kép, ha a kutató megfélemlszik a népi hiedelemvilág és a perекből kihámozható boszorkányság jelenségeinek összefüggéséről. Vagyis: a népi hiedelemvilág adatai, leírásai nagyon sok esetben segítik a kutatást abban, hogy egy-egy korszak teljesebb képe megrajzolható lehessen. Mindebből az következik, hogy a hagyományos népi hiedelemvilág megismerése alapvetően szükséges a történeti tudat kialakításához és ápolásához.

Ilyen vonatkozásban — vethető fel a kérdés — mi a helyzet a jugoszláviai magyarság körében? Ismeri-e vajon ez a nemzetiség saját népi hiedelemvilágát, szentelt-e neki az eddigi kutatás elegendő figyelmet? A két kérdőjel után a legbölcsebb a kitérő válasz lenne, néhány szempontot azonban hadd iktassunk ide. Nem mellékes mozzanat, hogy ezak tudományos felméréssel nem rendelkezünk, csupán következtetni lehet néhány mozzanatra. A fentiek során elsődlegesen hagyományörzőnek nevezett jugoszláviai magyar közösségek esetében — részben saját tapasztalataink alapján — azt a feltevést kockáztathatjuk meg, hogy ezek a rétegek többé vagy kevésbé intenzív formában napjainkban is benne élnek a népi hiedelmek meghatározta világban. Ennek megfelelően számukra nem jelent kérdést ennek a világgépnek ismerete vagy nem ismerete. Az őseiktől kapott, s számukra örökül hagyott hiedelemvilágot a sajátjuknak tudják, nagyon sokan annak megfelelően gondolkodnak, s az antológiába kíváncszó hiedelemszövegeket napjainkban is úgy mondják el a körükben tartózkodó néprajzkutatóknak, mintha azok valóban megtörtént események pontos leírásai lennének. Vagyis a hagyományörző közösségek — leginkább hatvan esztendő s koron túli — tagjainak mindennapjai számos szállal kötődnek még a hagyományos népi hiedelemvilág jelenségeihez, normáihoz, tilalmaihoz, előírásaihoz.

Nem így azonban azok a rétegek, amelyek sohasem tartoztak a hagyományörző közösségek tagjai közé, vagy pedig néhány nemzedéknyi idő választja már el őket tőlük. Nyilvánvaló, hogy esetükben a kultúraváltás különböző fokozatú és szintű megjelenésével van dolgunk, s ennek

megfelelően lehet beszélni vagy nem beszélni a népi hiedelemvilág ismeretéről. Mivel általában az utóbbiról van szó, nem lepődhet meg az ember, ha a bevezetés elején érintett szkepszis nyilvánul meg részükről. Tehát — úgy találjuk — adva van egy hagyományápoló rétege a jugoszláviai magyarságnak, amely voltaképpen még benne él a népi hiedelemvilág által meghatározott szemléletben, s egy másik — amazt többszörösen meghaladó lélekszámú —, műveltségében felemelkedett réteg, amely nem ismeri a népi hiedelemvilágot, bizonyos tekintetben lebecsüli, s általában az elítélő mellézköngével bíró babona körében tudja a helyét. Valahol a kettő között helyezkedik el, vagy kellene elhelyezkednie annak a rétegnek, amely ugyan nem tagja az elsődleges hagyományőrző közösségnek, de ismeretei, érdeklődése és iskolázottsága folytán igényli az emberi műveltség egészének megismerését. Nem tagadjuk, hogy elsősorban nekik szántuk ezt az áttekintést, talán kissé abban is reménykedve, hogy a számbeli fölényben lévő akkulturálódott rétegből is akadnak majd olyanok, akik kezükbe veszik ezt a könyvet, s a babona szót óvatosabban használják.

Az itt vázolt indoklás azomban korántsem jelenti azt, hogy a néprajzkutatót kizárólag a hagyományos értelemben vett népi hiedelmek érdeklik, az úgynevezett modern hiedelmeket kizárja kutatásai köréből. Erről szó sincs. Van azonban egy mozzanat, amely bizonyos tekintetben sürgetőleg esik latba, ha a hiedelemvilág említett két rétegét egymással szembeállítjuk. Először is az, hogy a hagyományos hiedelemvilágot alig ismerjük, vagy legallábbbis nem olyan mértékben, ahogy arra szükség van. Ennek egyik oka abban keresendő, hogy a kutatás még nem szentelt neki oly mérvű figyelmet, mint ami megilleti, a másik pedig az, hogy az eddig végzett kutatások adatai, eredményei, leírásai szinte kizárólag kis példányszámú, elsősorban a szakmai közönség számára készült kiadványokban láttak napvilágot. A nagyközönség tehát legfeljebb alkalmi hírlapi cikkekben, esetleg a gyermekkor szokásos módon tálat

népmeséiben találkozhatott a népi hiedelemvilág jelenségeivel.

Az intézményes jugoszláviai magyar néprajzkutatás jelen munkálatai is elsősorban a hagyományos népi hiedelemvilág feltárásához kötődnek; ma még — sajnos, már nem soká — beszélhet a kutató olyan tisztos öregemberekkel és -asszonyokkal, akik a XIX. század utolsó negyedében születtek, a férfiak közül sokan megjárták Galícia vagy az Isonzó poklát, s akikről a népi hiedelemvilágnak olyan adatait hallhatja, amelyek — a megkérdezettek nagyapái, dédapái szavaira hivatkozva — véleményük szerint akár a múlt század elejére vagy a XVIII. század végére keltezhetők. Ha lehet bármilyen tekintetben érvénye a folklór tizenkettedik órájáról gyakran hangoztatott felfogásnak (már Részó Ensel Sándor is ezt emlegette az 1860-as esztendőben!), akkor az itt említett öregek esetében valóban lehet. Amint ők ma nem mondanak mikrofonba a kutatónak, az örökre elveszett, mint ahogy így veszett el sok minden, s veszik napjainkban is, mivel a kutatási lehetőségek végesek. Minden nagy emlékezetű öreggel nem lehet elbeszélgetni, de el kellene legalább azokkal, akik körülményeink között még elérhetők.

Ily módon tehát az olvasó ennek a könyvnek a lapjain a hagyományos népi hiedelemvilág jelenségeibe várhat betekintést, esetenként azonban szerét ejtjük, hogy egy-egy hagyományos hiedelem kapcsán utaljunk ezeknek modern lecsapódásaira, ha fontosnak vagy jellemzőnek találjuk. Nem kétséges természetesen, hogy a modern hiedelmekkel is foglalkozni kell, esetünkben bizonyára azokkal, amelyek kapcsolatba vagy összefüggésbe hozhatók a folklorisztikai értelemben vett népi hiedelmekkel. A hagyományos és modern hiedelmi réteg ugyanis összefügg — erre már utaltunk az eddigiekben —, nem véletlen tehát, hogy a hagyományos hiedelemvilág szerkezetének, motívumainak, működési törvényszerűségeinek ismerői számára a modern hiedelmek nyitja is közelebb van. Vagyis: aki ismeri saját környezetének hagyományos népi hiedelemvilágát, könnyebben megérti az úmáron nem hagyományápoló közösségek

napjainkban is virágzó modern hiedelmeit. A modern hiedelmek ugyanis részét képezik annak a jelenségnek, amelyet a kutatás mai folklórnak nevez, s amelynek összegyűjtése, feldolgozása és értelmezése hazánkban és külföldön egyaránt megindult. Reméljük, hogy ilyen vizsgálatra a jugoszláviai magyarság körében is sor kerül hamarosan.

Visszatérve egyébként arra a kérdésre, hogy mi a nép, amelynek hiedelmeit a folkloristák vizsgálják, utalnunk kell, legalább a jelzés szintjén, azokra az angolszász elképzelésekre, amelyeknek híre hozzánk is eljutott. Ezek szerint a nép (folk) a mai vizsgálat szempontjából nem szűkíthető le kizárólag a hagyományörzőnek tartott, „ösfoglalkozásokat” űző, földművelő-állattartó rétegre, tehát egy etnikumnak arra a részére, amely élesen elkülönül az elit jellegű, városi-polgári rétegtől, s az adott társadalom „alávetett” része, hanem a mai értelmezés szerint, folklorisztikai szempontból, más társadalmi rétegek is népnek tekinthetők. Ez az elképzelés nem tartja elsődlegesnek az etnikus folklór múlt századi felfogását, hanem azt tartja, hogy folklórja (tehát hiedelemvilága is!) lehet minden olyan csoportnak, amely közös összekötő tényezővel rendelkezik. A klasszikus népfelfogás ismerői és vallói számára minden bizonnyal meglepő ez az elmélet, amely a nép fogalmának kiszélesítésével alapjában véve egy labdarúgó mérkőzés tömeges szurkolótáborát is „nép”-nek fogja fel, hisz ez a látszólag ideiglenesen egybeverődött tömeg — legalábbis az a része, amely azonos csapatnak szurkol — számos „közös összekötő tényezővel” rendelkezik. Ha van az imádott csapatnak kabalája, akkor azt hordja magával, akár figura formájában, akár trikójára hímezve vagy festve, s az egész tábor a csapat színeiben pompázik: zászlókat lenget, a csapat színeivel ékes sálakat hord (még akkor is, ha a sálra az időjárási viszonyok egyáltalán nem szolgáltatnak okot!), a csapat „szerencsehozó” himnuszát, dalát énekli, a csapatot biztatja a hagyományos jelmondatokkal stb. Maga a csapat is „nép” jellegű nyer ennek a felfogásnak értelmében, hisz számos letrással rendelkezik, amely „a közös összekötő tényezőt” bizonyíthatja. Ilyen

például az is, hogy a játékosok többsége sajátos rituálét, szertartást alkalmaz a meccs kezdete előtt. Ezeknek a modern rítusoknak szinte megszámlálhatatlan válfaja van, csak néhányat említünk meg közülük: van, amelyik csapatnak a tagjai a mérkőzés kezdete előtt mindig a jobb cipőjüket húzzák fel, s csak utána a bal, s van, amelyik éppen fordítva cselekszik. Van, aki fordítva húzza fel a trikóját, s ez a tájékoztatlanok számára feledékenységnek látszik, holott hiedelmi gyökere voltaképpen ugyanaz, mint ennek a bevezetésnek az elején emlegetett falusi nagylány és alsóneműje esetében. Vannak aztán olyan csapatok, amelyeknek tagjai a meccs kezdete előtt pontosan kijelölt időpontban egymás után háromszor kifűzik cipőjüket, s aztán újra befűzik.

A példákat tovább lehetne szaporítani, de mint említettük, könyvünk célja a jugoszláviai magyar hagyományos népi hiedelemvilág áttekintése, a modern hiedelmekre csupán alkalomszerűen utal.

Minden bizonnyal „nép” ennek a feltevésnek értelmében a vadászok népes tábora is, továbbá a kártyásoké. Itt is találni lehet „közös összekötő tényezőket”, mint például a lap- és vadjárást előmozdító, szerencsehozó tényezők ismeretét. Ezek közül említsük meg, hogy mindkét „nép” határozottan vallott felfogása, hiedelme szerint biztos szerencsét hoz, ha a tevékenység megkezdése előtt a vadász vagy a kártyajátékos kezével női nemi szervet érint. Idézzük, ezt alátámasztandó, a maga korában híres vadászati szakíró, Lakatos Károlyt, aki a „vadásznépnek” ezt a hiedelmét kissé cikornyásabban fogalmazta meg; ezen nem is kell csodálkoznunk, hisz a „ferencjózsefi boldog békeidőben” született a mű, amelyből idézzük: „Következményeiben igen gazdag sikert ígérő vadászregulának tartatott vadászatra való elindulás előtt a fiatal vászonszelédekkel való közelebbi és legközelebbi érintkezés, kézfogás vagy ölelkezés stb., sőt a lopott csók, kellemes tapintások, avagy a szerelem völgyében való kotorászás művelete valóságos bűverőt rejtett magában vadászsikerek előidézésére nézve.”

A Lakatos Károly által leírtakat ma is alkalmazzák a vadászok és kártyások, s bármennyire is modern hiedelemnek tűnik mindez, egyes motívumok (pl. a sikerelőmozdító coitus) már jóval előbb, mondjuk egy 1710-ben lefolytatott Bihar megyei boszorkányperből is adatolható. Ott ugyanis a kincésások annak érdekében, hogy a bográcsban elásott pénz kiadja magát, a magukkal hozott asszonnal végezték el a szentantásos műveletet. Nagy kérdés ezek után, hogy a modern hiedelmek mily mértékben modernek; arra gyanakszunk, hogy — mutatis mutandis — alapjában véve ugyancsak az egyetemes emberi hiedelemvilágra vezethetők vissza.

Könyvünk előképének tekintjük Róheim Géza „Magyar néphit és népszokások” című monográfiáját, amely szintén az érdeklődő közönségnek készült egy népszerűsítő jellegű, hatvan esztendővel ezelőtti könyvsorozatban, de hát habent sua fata libelli: a folklórisztika szaktudománya napjainkban is megkerülhetetlen műként hivatkozik rá. Elsősorban szinte verhetetlen erudíciója okán, másodsorban azt a folklorista intuíciót méltányolva benne, amelynek segítségével sok mindenre ráérezett Róheim, amit a későbbi kutatások igazoltak. Hogy a könyvben alkalmazott pszichoanalitikus jellegű folklórfelfogással napjainkban sokan nem értenek egyet, az egészen más kérdés. Magunk a töprengő, kételkedő, László Gyulához hasonlóan ugyancsak a termékeny bizonytalanságot valló Róheimtől tanultunk sokat, s attól a Róheimtől is, aki a kérdések megközelítésében mindig a komparatív szempontot követte, a nemzeti folklórisztikát is tágabb, európai és egyetemes keretben tudta csak elképzelni. Róheim nyomdokain haladva magunk is úgy hisszük, hogy egy nép folklórtudománya, s persze a nemzetiségi folklórisztika is, illetőleg: különösképpen az, csak úgy művelhető, adatai csak úgy értelmezhetők megnyulkitóan, ha a kutató számol a környező és az együttélő népek folklórájának eredményeivel, jelenségeivel is. Mint arra könyvünkben többször is utalunk, a jugoszláviai magyar folklór, s ezen belül a hagyományos népi hiedelemvilág jelenségeinek értelmezésekor nem lehet figyelembe nem venni az ada-

tokat, amelyeket például a délszláv rokon tudomány köz-
zétett.

Munkánk előképei közé tartozik továbbá Dömötör Tekla „A magyar nép hiedelemvilága” című legutóbb megjelent műve is. Ez a munka — akárcsak Róheimé — elsősorban népszerűsítő jelleggel íródott, ennek megfelelően a hiedelemvilág jelenségeinek áttekintésekor szem előtt kellett tartania a nem szakmabeliek igényeit is.

E két munkán kívül további magyar nyelvű kiadványról nincs tudomásunk, amely a Magyarország határain kívül élő magyar népcsoportok hagyományos népi hiedelemvilágát kísérelte volna meg áttekinteni vagy összefoglalni. Könyvünk tehát sok vonatkozásban kísérlet jellegű; ez magyarázhatja — ha nem is mentheti — egyenetlenségeit, hiányosságait, kikerleletlenségeit.

Ezen a helyen is megköszönjük Voigt Vilmos szíves segítségét. Vele megbeszélhettük a könyv tervezetét, s tanácsait fel tudtuk használni a kézirat végső formájának kialakításában. Az olvasó látni fogja, hogy a könyvünkben megfogalmazott hiedelemértelmezés alapján véve az általa felvázolt „Miért hiszünk a hiedelmekben?” felfogáshoz kötődik, s a maguk elképzelése szerint az ott kifejtetteknek a konkrét elemzésben való felhasználásra tett kísérlet.

A munkánkban felhasznált hiedelemszövegek egy része saját gyűjtésünk, nagyobb része azonban a jugoszláviai magyar folklór eddig közzétett gyűjteményeiből és tanulmányaiból került át ide. Terjedelmi okok miatt a könyv végén olvasható szöveggyűjtemény csupán a legjellegzetesebb szövegtípusokat öleli fel, de a lehetőség szerint abban a formában, ahogy az eredeti közlésben megjelentek. Úgy találtuk ugyanis, hogy a szövegek főbb nyelvjárási jellemzőinek megőrzése a nem elsősorban tudományos igényű összefoglalásban is helyénvaló.

Könyvünk — jellegénél fogva — nem tartalmaz jegyzetapparátust. A szövegben is csupán az elengedhetetlenül fontos művekre történik konkrét utalás. Ez persze nem

azt jelenti, hogy a kérdéskör kifejezetten nagy irodalmát figyelmen kívül hagytuk.

A legfontosabb ajánlott irodalomra a könyv végén talál utalást az olvasó.

Újvidék, 1984 nyara — 1985 tavasza.